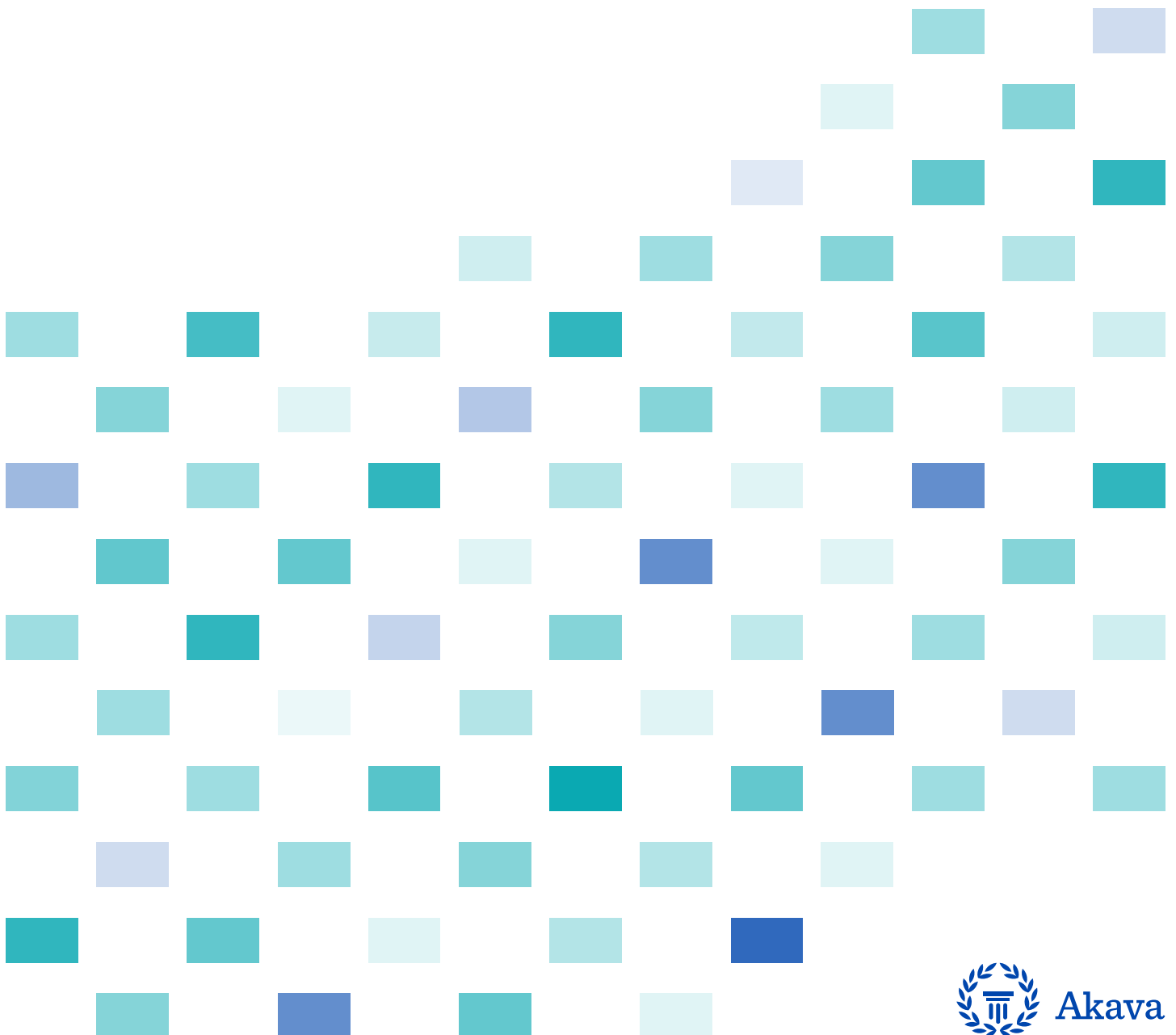

Maalittamisen kriminalisointiehdotuksen arviointia

Artikkeli 5/2021

Artikkeli 5/2021

Kirjoittaja: Pekka Viljanen

Avainsanat: häirintä, maalittaminen, lainsäädäntö, työturvallisuus

Päivämäärä: 15.4.2021

Yhteenveto

Artikkeli tarkastelee maalittamista ja sen vaikutuksia ilmiönä sekä tuo näkökulmia maalittamisen kriminalisointiesityksiin ja arvioi kriminalisoinnin tarpeellisuutta. Akavan jäsenkentässä häirintä ja maalittaminen kohdistuu erityisesti julkisella sektorilla työskenteleviin akavalaisiin, kuten poliiseihin ja oikeuslaitoksessa toimiviin mutta myös sosiaali- ja terveydenhoitoalan henkilöstöön sekä tutkijoihin ja toimittajiin. Poliittisen päätöksenteon ja demokratian toteutuminen voi olla vaarassa, jos ehdokkuutta harkitsevat joutuvat jättämään ehdokkuusaikheet maalittamisen pelossa ja/tai oman ja läheistensä turvallisuutensa takia.

Artikkelissa tarkastellaan ja vertaillaan kriminalisointiehdotuksia sekä yleisiä kriminalisointiperiaatteita ja esitetään uusi ehdotus maalittamista koskevaksi rikostunnusmerkistökseksi.

Artikkelin on kirjoittanut rikos- ja prosessioikeuden professori emeritus Pekka Viljanen.

Akava Works

Akavan tiedontuotanto toimii nimellä Akava Works.

Akava Works tarjoaa monipuolisesti tietosisältöjä raportteina, selvityksinä ja tutkimuksina. Tavoitteenamme on lisäksi herättää yhteiskunnallista keskustelua erityisesti akavalaisille tärkeistä ja ajankohtaisista aiheista. Akava Works -sisällöt eivät ole Akavan virallisia kannanottoja.

Sisällys

1. Onko maalittamisen kriminalisoimiseen tarvetta?	3
2. Maalittamisen kriminalisoimiseksi tehtyjä ehdotuksia	4
3. Onko maalittamisen kriminalisointi toteutettavissa kriminalisointiperiaatteet huomioon ottaen?	6
4. Onko kriminalisoinnille vaihtoehtoisia tapoja ratkaista maalittamisen aiheuttamat ongelmat?	14
Lähteet	16

Maalittamisen kriminalisointi-ehdotuksen arviointia

Artikkeli 5/2021

1. Onko maalittamisen kriminalisoimiseen tarvetta?

Julkisuudessa on jo hyvän aikaa toistuvasti vaadittu tehokkaampia toimenpiteitä niin sanottuun maalittamiseen puuttumiseksi. Myös valtiovalta on ottanut asian vakavasti. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan hallituskauden aikana toteutetaan poikkihallinnollisesti toimenpiteitä, joilla puututaan nykyistä vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä.

Valtioneuvoston kanslia antoi vuonna 2020 OTT, käräjätuomari Mika Illmanille toimeksiannon muun muassa tutkia rikos- ja prosessioikeudellisen sekä turvaamistoimenpiteitä ja sananvapauden käyttämistä koskevan lainsäädäntömme soveltuvuutta järjestelmällisen häirinnän ja maalittamisen ilmenemismuotoihin. Tehtävää suoritettaessa tuli toimeksiannon mukaan huomioida, että järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen voi kohdistua niin virkamiehiin kuin muussakin asemassa tai tehtävässä oleviin henkilöihin ja liittyä muuhunkin kuin työtehtävien hoitamiseen. Selvitystyön tulokset on julkaistu Valtioneuvoston selvityksiä -sarjassa.¹ Tässä artikkelissa on keskeisesti kysymys tuon selvityksen arvioinnista.

Maalittamisella on Selvityksessä tarkoitettu ”yleensä tietoverkossa tapahtuvaa järjestelmällistä toimintaa, jossa kohdetta uhataan tai loukataan esimerkiksi levittämällä hänen yksityiselämänsä kuuluvia tietoja tai esittämällä hänestä perättömiä tai muuten halventavia tietoja.”²

Selvityksen mukaan järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen loukkaavat ihmis- ja perusoikeuksia, etenkin sananvapautta. Tämän jokaiselle kuuluvan oikeuden merkitys on erityisen keskeinen niille, joiden työhön kuuluu julkisuudessa esiintymistä. Tällaisia ovat varsinkin poliitikot, toimittajat, tutkijat ja taiteilijat.³ Asianomaisten sananvapaus ei toteudu käytännössä, jos he joutuvat maalittamisen vuoksi tai sen pelossa välttämään julkisia esiintymisiä tai pidättäytymään tiettyjen aiheiden käsittelystä. Tätä kautta kaventuu myös suuren yleisön mahdollisuus saada tietoa siitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Maalittaminen on omiaan vähentämään muidenkin kuin mainittuihin ryhmiin kuuluvien ihmisten halua osallistua julkiseen keskusteluun. Pahimmassa

¹ Illman, Mika: Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen. Lainsäädännön arviointia. Valtioneuvoston selvitys 2020:3. (Seuraavassa Selvitys).

² Selvitys s. 5.

³ Selvitys s. 10.

tapauksessa maalittaminen saa aikaan vaaran, että joku ryhtyy sen pohjalta fyysisiin väkivallantekeihin mustamaalaamisen kohteena olevaa henkilöä tai hänen läheisiään taikka heidän omaisuuttaan kohtaan. Kun toiminta tapahtuu tyypillisesti internetissä, loukkaavien tietojen leviämistä on vaikeaa tai jopa mahdotonta pysäyttää.⁴

Maalittaminen loukkaa yksilön oikeuksia, mutta johtaessaan siihen, ettei asianomainen rohkene asettua ehdokkaaksi poliittisissa vaaleissa, se vaarantaa myös demokratian toteutumisen. Yksilön oikeuksien loukkaamista laajakantoisempi merkitys maalittamisella on, että se rajoittaa joukkotiedotusvälineiden sananvapautta, sillä journalistilla on demokraattisessa yhteiskunnassa erityinen tehtävä. Journalistien maalittaminen tai sen pelko voi aiheuttaa eräänlaista itsesensuuria eli estää heitä käsittelemästä julkisuudessa esimerkiksi poliitikkojen ajatuksia ja menettelyä ja antamasta sitä kautta yleisölle mahdollisuuden muodostaa mielipiteensä näistä.⁵

Suomen perustuslain 16.3 §:llä on haluttu turvata tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus. Siihen kuuluu esimerkiksi tutkijan oikeus valita tutkimusaiheensa ja -menetelmänsä ja julkistaa tutkimuksensa tulokset. Selvityksen mukaan maalittamisen kohteeksi joutuvat muita useammin esimerkiksi sukupuolentutkimuksen, ulkomaalaisiin liittyvän tutkimuksen, terrorismin tutkimuksen ja historian tutkimuksen edustajat. Maalittamisen pelosta tutkijat saattavat välttää tietynlaisia tutkimuskohteita tai julkaisemasta tutkimustuloksiaan ja arvioitaan toisten tekemistä tutkimuksista.⁶

Viranomaisiin tai niiden edustajiin eli viranhaltijoihin kohdistuessaan maalittaminen uhkaa myös oikeusvaltiota. Samoin on asianlaita teon kohdistuessa muihin julkisen vallan käyttäjiin. Maalittamisella voidaan yrittää vaikuttaa päätöksentekoon ja sillä vaarannetaan siten oikeudenhoidon ja muun julkisen hallinnon riippumattomuutta.⁷ Viranhaltijoiden asettamista tässä suhteessa erityisasemaan on toisinaan perusteltu sillä, että heidän on pakko hoitaa tehtävänsä, kun taas muilla olisi paremmat mahdollisuudet välttää mustamaalaamisen kohteeksi joutumiselta valitsemalla jokin toinen toimintavaihtoehto. Selvityksessä tällaista eri toimijoiden erottelua on pidetty perusteettomana.⁸ Juuri esimerkiksi toimittajien ja tutkijoiden toimintatavan muuttaminen on maalittajan tavoite ja maalittamisen kielteinen seuraus, johon kenenkään ei pitäisi joutua alistumaan. Tämä on keskeinen peruste, jolla voidaan kyseenalaistaa se, että viranhaltijat asetettaisiin maalittamisen mahdollisessa kriminalisoinnissa erityisasemaan.

2. Maalittamisen kriminalisoimiseksi tehtyjä ehdotuksia

Viime vuosina on tehty muutamia enemmän tai vähemmän konkreettisia ehdotuksia maalittamisen kriminalisoimiseksi. Pisimmälle niistä on edennyt kolmentoista

⁴ Selvitys s. 10–13.

⁵ Selvitys s. 17.

⁶ Selvitys s. 17–18.

⁷ Selvitys s. 19.

⁸ Selvitys s. 20–21.

kansanedustajan vuoden 2019 valtiopäivillä tekemä lakialoite rikoslain muuttamiseksi siten, että lakiin lisättäisiin säännökset viranomaisen maalittamisesta ja törkeästä viranomaisen maalittamisesta ja muuttamalla eräät rikokset asianomistajarikoksista tietyissä tapauksissa virallisen syytteen alaisiksi.⁹ Aloitteessa on viitattu siihen, että laamannit esittivät yhdessä jo joulukuussa 2018 lainsäädännön muuttamista, mutta oikeusministeriö katsoi, ettei muutoksia sääntelyyn olisi tarpeen tehdä. Lakialoite vastaa pitkälti Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjänviraston ja käräjäoikeuksien laamannien 17.6.2019 esittämää lainsäädäntöaloitetta.

Lakialoitteessa on esitetty rikoslain 16 luvun uudeksi 3 c §:ksi seuraavanlaista säännöstä:

”Joka itsenäisesti toimien tai panemalla alulle tai osallistumalla toimintaan, jossa viranomaisten palveluksessa olevaa tai tämän läheistä, viranomaisen työtehtävistä johtuvista syistä, häiritsemällä, uhkailemalla, perättömiä väitteitä esittämällä, levittämällä tai muulla vastaavalla tavalla, joka on omiaan vahingoittamaan tai vaikeuttamaan viranomaisten toimintaa tai päätöksentekoa viranomaisen palveluksessa olevan nykyisten tai tulevien virkatehtävien osalta on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta viranomaisten maalittamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Viranomaisen maalittamiseen syyllistyy myös se, joka tietoisena 1 momentissa mainittujen keinojen tarkoituksesta tarjoaa alustan keinojen käyttämiselle.”

Ehdotettuun rikostunnusmerkistöön sisällytettyjen kaikkien vaihtoehtoisten tekotapojen olisi oltava omiaan aiheuttamaan säännöksessä tarkoitettua vahinkoa eli kyseessä olisi abstraktinen vaarantamisrikos. Häiritseminen, uhkaileminen ja perättömien väitteiden esittäminen on jo nykyisin kriminalisoitu ehdotettua täsmällisemmillä säännöksillä, joten rangaistavuuden ala laajenisi ehdotuksen säännöksen myötä huomattavasti. Sitä laajentaisi edelleen ehdotettu tekotapa ”muulla vastaavalla tavalla”. Toisaalta ehdotetun säännöksen puutteena on se, että sillä ei suojattaisi esimerkiksi journalisteja eikä tutkijoita.

Selvityksessä on pidetty säännösehdoituksen 1 momenttia toteuttamiskelvottomana tunnusmerkistön epätäsmällisyyden ja siitä seuraavan vakavan ennakoivuuden puutteen vuoksi.¹⁰ Koska ehdotettu 2 momentti saisi olennaisen sisältönsä viittauksesta 1 momenttiin, myös se olisi rikostunnusmerkistöksi liian epätäsmällinen. Lisäksi 2 momentti olisi ilmeisesti ristiriidassa niin sanotun E-kauppadirektiivin (2000/31/EY) 15.1 artiklan kanssa. Sen mukaan jäsenvaltiot eivät saa asettaa tietyille direktiivissä tarkoitetuille palveluntarjoilijoille yleistä velvoitetta valvoa siirtämiään ja tallentamia tietoja.¹¹

Lisäksi lakialoitteessa ehdotettu pykälän 1 momentti on kielellisestikin liian vaikeaselkoinen.

⁹ Lakialoite LA 33/2019 vp. (Pihla Ketonen-Huovinen ym. 15.11.2019)

¹⁰ Selvitys s. 125–128.

¹¹ Selvitys s. 128.

Samat ongelmat koskevat myös rikoslain 16 luvun 3 b §:ksi ehdotettua törkeää viranomaisen maalittamista, koska sen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttäisi aina, että teko täyttää myös 16 luvun 3 a §:n tunnusmerkistön.

Edellä tarkasteltu lakialoite on varsin samankaltainen kuin Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjänviraston ja käräjäoikeuksien laamannien 17.6.2019 esittämä lainsäädäntöaloite, jota onkin selvästi hyödynnetty ensiksi mainitun pohjana. Molempiin voidaan siten kohdistaa sama kritiikki. Tosin tuossa aiemmassa aloitteessa oli tunnusmerkistön täyttymisen lisäedellytyksenä, että tekijä häiritsemällä tai muulla luetellulla tekotavalla ”selvästi yli sen mitä voidaan pitää hyväksyttävänä aiheuttaa tilanteen, joka on omiaan vahingoittamaan tai vaikeuttamaan viranomaisen toimintaa tai päätöksentekoa”.

Selvityksessä on perustellusti katsottu, että myös Poliisihallituksen ym. esittämä kriminalisointi merkitsisi sananvapauden rajoitusta, minkä vuoksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut määrittäisivät hyväksyttävyyssarvioinnin kuten on asianlaita yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevan rikoslain 24 luvun 8 §:n 3 momentin vastaavan tyypillisen rajoituslausekkeen kohdalla. Tästä taas seuraisi, että ehdotettu säännös voisi ulottaa rangaistavuuden vain harvoin sellaisiin menettelytapoihin, jotka eivät jo nyt ole rangaistavia.¹² Sikäli kuin olisi kyse tekotavasta, jota ei selvästikään voida puolustaa sananvapaudella (esimerkiksi tietynlainen uhkailu), säännös jättäisi kuitenkin soveltajalleen kohtuuttoman paljon harkintavaltaa eikä siten täyttäisi rikosoikeudellisille säännöksille asetettavaa tarkkarajaisuusvaatimusta.

3. Onko maalittamisen kriminalisointi toteutettavissa kriminalisointiperiaatteet huomioon ottaen?

Kuten yleensäkin, myös maalittamisen mahdollista kriminalisointia harkittaessa on otettava huomioon vakiintuneet kriminalisointiperiaatteet. Ne rajoittavat mahdollisuutta säätää tiettyjä tekoja rangaistaviksi. Rajoitukset juontavat juurensa ennen kaikkea perus- ja ihmisoikeuksista. Selvää on, että lailla ei voida kieltää toimia, joihin perustuslaki nimenomaisesti oikeuttaa.¹³ Sama koskee toimia, joihin kansainväliset ihmisoikeusmääräykset oikeuttavat.

Varsinainen perusperiaate tässä yhteydessä on rikosoikeudellinen laillisuusperiaate. Sitä koskevan Suomen perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Sama ilmaistaan rikoslain 3 luvun 1 §:ssä hieman eri sanoin: ”Rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi.”

¹² Selvitys s. 130.

¹³ Perustuslakivaliokunnan lausunto (PeVL) 23/1997 vp s. 2.

Näistä säännöksistä ilmenee siis ensinnäkin lailla säätämisen vaatimus. Tekoja ei siten voida säätää rangaistaviksi lakia alemmanasteisilla säännöksillä. Keskeinen osa rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta on lisäksi tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus. Säännöksen sanamuodon perusteella on oltava mahdollista ennakoita, onko tietty toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Vain tällaisen täsmällisyysvaatimuksen täyttävien säännösten perusteella jokaisella on edes periaatteessa mahdollisuus sovittaa menettelytapansa niin, ettei tahtomattaan syyllisty rikokseen. On tosin syytä korostaa sanaa periaatteessa, sillä tosiasiaissa läheskään kaikki eivät tunne rikoslain sisältöä eikä tekijän tietoisuus tekonsa rangaistavuudesta edes ole edellytys hänen rangaistukseen tuomisemisekseen.

Koska kaavaillussa maalittamisen kriminalisoinnissa on kyse vähintään joltakin osin sananvapauden rajoittamisesta, epätasällinen säännös ei täyttäisi myöskään Euroopan ihmisoikeussopimuksen sananvapausartiklan 2 kohdan vaatimusta sananvapauden rajoituksen säätämisestä laissa.¹⁴

Edellä tarkastellut lakialoite LA 33/2019 vp ja Poliisihallituksen ym. aloite maalittamiskriminalisoinneiksi kompastuvat juuri tähän tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimukseen.

Tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen voidaan nähdä edellyttävän säädettävältä uudelta kriminalisoinnilta myös riittävän selvää eroa jo olemassa oleviin kriminalisointeihin. Toisin sanoen uuden rikostunnusmerkistön ei tulisi olla päällekkäinen aiempien kanssa. Päällekkäisyyden mahdollisuutta ei aina kyetä välttämään ja siihen varautumista osoittavat useisiin rikossäännöksiin otetut toissijaisuuslausekkeet esimerkiksi tyylillä ”tuomittakoon, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta”. Rikossäännösten päällekkäisyys aiheuttaa niitä soveltamaan joutuville runsaasti työtä. Se voi olla rikosoikeuden tutkijoille mielenkiintoista, mutta poliiseille, syyttäjille ja tuomioistuimille vain rasite.

Selvityksessä on tarkasteltu lukuisia rikostunnusmerkistöjä, jotka ovat sovellettavissa ainakin joihinkin maalittamiseksi yleensä luonnehdituista menettelytavoista.¹⁵ Ei ole mielekasta säätää rangaistavaksi sellaista, joka on jo ennestäänkin rangaistavaa. Siksi on kyettävä löytämään maalittamiseksi luonnehditusta menettelystä sellainen ydinalue, johon jo olemassa olevilla rikoslain säännöksillä ei kyetä puuttumaan. Tässä yhteydessä on syytä palata termin alkulähteille sotilaskieleen, jossa maalittaminen tarkoittaa maalin tai kohteen osoittamista. Kohteeseen ampuvat pääasiassa muut kuin maalin osoittaja, ja jos hän itsekkin ampuu siihen, sellainen hänen toimintansa ei enää ole maalittamista. Tällä perusteella ja päällekkäisten kriminalisointien välttämiseksi mahdollisen maalittamistunnusmerkistön ulkopuolelle olisi mielestäni syytä sulkea suorat yhteydenotot kohdehenkilöön. Tarkoitin esimerkiksi loukkaavan sähköpostiviestin lähettämistä suoraan kohdehenkilön osoitteeseen ja vain siihen. Koska se ei lähettäjän toimesta tule muiden tietoon, sillä ei aikaansaada vaaraa maalittamiselle tyypillisen seurauksen syntymisestä eli siitä, että muut jatkaisivat vastaavanlaista toimintaa. Suoriin yhteydenottoihin voidaan puuttua jo olemassa olevilla rikossäännöksillä, kuten kunnianloukkausta (RL 24:9–10), laitonta uhkausta (RL 28:7) ja vainoamista (RL 28:7 a) koskevilla rikossäännöksillä.

¹⁴ Selvitys s. 188.

¹⁵ Selvitys s. 25–52.

Maalittamisen ydinalueeksi jää näin ollen toiminta, jolla aikaansaadaan se tai ainakin vaara siitä, että vähintään yksi muu kuin maalittaja itse ryhtyy tiettyihin kohdehenkilöä ainakin välillisesti koskeviin toimiin. Tämän aikaansaamisen täytyy kuitenkin olla jotakin muuta kuin yllytystä, joka on jo nykyisin rangaistavaa: RL 5:5:n mukaan se, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen, tuomitaan yllytyksestä rikokseen kuten tekijä. Yllytys on siis tahallista toimintaa, joka johtaa siihen, että toinen tekee tahallisen rikoksen tai syyllistyy tahallisen rikoksen yritykseen. Pelkkä sellaisen vaaran aiheuttaminen, että toinen tekee rikoksen, ei ole yllytyksenä rangaistavaa.

Sanotusta ei silti seuraa, että sen toimen, jolla edellä tarkoitettusti saadaan toinen toimimaan tietyllä tavalla tai jolla aiheutetaan vaara sellaiseen toimintaan ryhtymisestä, ei voitaisi edellyttää olevan tahallinen. Rikoslaisissa on lähtökohtana, että tunnusmerkistöissä kuvatut teot ovat rangaistavia vain tahallisina, jollei tuottamuksellisia tekoja ole nimenomaisesti säädetty rangaistaviksi. Tahallisuusvaatimusta ei harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta ole kirjoitettu säännöksiin näkyviin. On ajateltavissa, että itse maalittamistoimen eli kohteen osoittamisen tulisi olla tahallista, mutta sen, että joku muu ryhtyy kohteen osoittamisen perusteella tietynlaisiin toimiin, ei edellyttäisi olevan maalittajalle tahallisena syyksi luettavaa. Selvityksen laatijan Illmanin hahmottelema ehdotus laittomaan maalittamiseen osallistumisen kriminalisoimiseksi on esimerkki juuri tällaisesta rangaistussäännöksestä. Pidän ehdotusta hyvänä pohjana jatkokehittelylle, vaikka Illman itse on lopulta päätenyt siihen, ettei erillistä säännöstä maalittamisen kriminalisoimiseksi tarvita.¹⁶ Illman hahmotteli seuraavanlaista säännöstä:

”Joka sähköistä tietoverkkoa käyttäen

1. uhkaamalla henkilöä väkivallalla tai teolla, joka asettaa uhatun hyvinvoinnin vakavaan vaaraan,
2. esittämällä henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa,
3. esittämällä henkilöstä halventavan tiedon siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa,
4. esittämällä henkilöstä oikeudettomasti yksityiselämää loukkaavan tiedon siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa tai
5. kehottamalla tai houkuttelemalla toisia tekemään rikoksen henkilöä vastaan siten, että kehoitus tai houkuttelu aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään,

osallistuu toimintaan, johon useat ottavat osaa ja jossa uhriin kohdistetaan useita 1–4 kohdissa tarkoitettuja uhkauksia tai loukkauksia taikka esitetään 5 kohdassa tarkoitettuja uhria koskevia kehoituksia on tuomittava, jos hänen oli syytä varoa tällaisia uhkauksia, loukkauksia tai

¹⁶ Selvitys s. 140.

kehotuksia esitettävän toiminnassa, laittomaan maalittamiseen osallistumisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Laittomaan maalittamiseen osallistumisena 1 momentin 3 ja 4 kohtien mukaan ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Laittoman maalittamiseen osallistumisena ei myöskään pidetä 1 momentin 2–4 kohtien mukaan yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.¹⁷

Säännöshedotuksen 2 ja 3 momentti olisivat kunnianloukkausta koskevan RL 24:9:n 3 ja 4 momentissa säädettyä vastaavia. Tällä on pyritty varmistamaan, ettei säännöstä sovellettaisi sananvapauden suojaa loukkaavalla tavalla.¹⁸

Hahmoteltu tunnusmerkistö laajentaisi rangaistavuuden alaa vain melko vähän, koska sen eri kohdissa kuvatut menettelytavat ovat jo nykyisin pääosin muiden säännösten mukaan rangaistavia. Siksi myös tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus tulisi noilta osin täytetyksi – kun lähdetään siitä, että tarkoitetut nykyiset säännökset täyttävät nuo vaatimukset. Rangaistavuus laajenisi kuitenkin sen kautta, että tunnusmerkistössä huomioitaisiin kunkin tekijän toiminta osana laajempaa kokonaisuutta.¹⁹

Illmanin hahmotelma on kuitenkin mielestäni tarpeettoman monimutkainen. Sitä voitaisiin yksinkertaistaa ensinnäkin sillä, että kohta 3 yhdistettäisiin kohtaan 2 seuraavasti: esittämällä henkilöstä valheellisen tiedon, vihjauksen tai halventavan tiedon siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Illmanin hahmotelman kohdat 2 ja 3 vastaavat nimittäin RL 24:9:ssä kuvattua kunnianloukkausta. Hahmotelman kohta 4 taas on syytä pitää erillisenä, sillä se vastaa lähinnä RL 24:8:ssä kuvattua yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä. Viimeksi mainitussa tunnusmerkistössä on tosin mainittu tiedon esittämisen ohella myös vihjauksen ja kuvan esittäminen, jotka olisi perusteltua lisätä myös maalittamistunnusmerkistön kyseiseen kohtaan.

Jotta myös tietyllä tavalla epäsuora maalittaminen mahtuisi tunnusmerkistön piiriin ja se siten kattaisi myös varsinaiseksi kohteeksi tarkoitetulle läheisen henkilön uhkaamisen, Illmanin hahmotelman 1 kohtaa olisi syytä täydentää siten, että siinä tarkoitettaisiin tekoa, joka asettaa uhatun tai hänen läheisensä hyvinvoinnin vakavaan vaaraan. Tällöin siis lakitekstitasolla varsinainen kohde, esimerkiksi virkamies, olisi ”uhatun läheinen” ja se, joka elävässä elämässä on virkamiehen läheinen, olisi lakitekstitasolla ”uhattu henkilö”. Läheisellä tarkoitettaisiin RL 15:10:n 2 momentissa tarkoitettuja henkilöitä. Lisäksi olisi syytä vaihtaa asettaa-sana sanaksi saattaa.

Koska Illmanin hahmotelman kohta 4 edellä sanotusti vastaa lähinnä yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä, pykälään olisi perusteltua lisätä myös RL 24:8:n 2

¹⁷ Selvitys s. 131–132.

¹⁸ Selvitys s. 136.

¹⁹ Selvitys s. 133.

momenttia vastaava rajoituslauseke. Se sijoittuisi säännösehdotukseni viimeiseksi eli 5 momentiksi.

Illmanin hahmotelmaa olisi lisäksi muutettava huomattavasti merkittävämmälläkin tavalla, jotta uuskriminalisointi kattaisi nimenomaan ja vain maalittamiseksi yleisesti koetun toiminnan ydinalueen. Samalla välttyttäisiin monelta Selvityksessä kuvatulta näyttöongelmalta.²⁰ Siksi hahmotelmasta olisi karsittava pois sen 1 momentin loppuosa, jossa edellytetään, että tekijä ”osallistu toimintaan, johon useat ottavat osaa ja jossa uhriin kohdistetaan useita 1–4 kohdissa tarkoitettuja uhkauksia tai loukkauksia taikka esitetään 5 kohdassa tarkoitettuja uhria koskevia kehotuksia”.

Lauseke voitaisiin korvata esimerkiksi seuraavasti: ”ja siten aiheuttaa vaaran, että sellaisen uhkauksen tai loukkauksen esittämistä hänen toimintansa seurauksena jatketaan.” Maalittamisena olisi nimittäin syytä säätää rangaistavaksi jo yhden henkilön tietynlaista vaaraa aiheuttava toiminta. Maalittamisrikoksesta olisi siten kyse, vaikka kukaan ei sen seurauksena jatkaisikaan esimerkiksi loukkauksen esittämistä, pelkkä sellaisen vaaran aiheuttaminen riittäisi. Toisaalta tunnusmerkistö täytyisi tietysti myös siinä tapauksessa, että joku todella jatkaa loukkauksen esittämistä.

Esittämäni muutos merkitsisi rangaistavuuden alan laajennusta verrattuna Illmanin hahmotelmaan ja myös sitä, että kaavailemani maalittamisrikos ei välttämättä olisi mitään kollektiivista toimintaa. Osallistumislausekkeen poistamisen takia rikosnimike olisi muutettava muotoon maalittaminen. Siihen on tuskin tarpeen liittää Illmanin esittämien tavoin lisämääritettä laitton.

Koska Illmanin hahmotelman kohdassa 5, joka vastaa RL 17:1:ssä rangaistavaksi säädettyä julkista kehottamista rikokseen, jo on vastaavan tyyppinen vaarantamislauseke, kohta on syytä poistaa maalittamistunnusmerkistöstä. Kun edellä mainittu osallistumislausekekin jätetään pois, maalittajan teko, joka on hahmotelman kohdan 5 mukainen, tulisi rangaistavaksi vain RL 17:1:n nojalla. Suurimmat rajanveto-ongelmat tulisivat silti olemaan viimeksi mainitun ja maalittamisen välisiä. Koska RL 17:1:n rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta eli merkittävästi maalittamiselle ajateltua asteikkoa ankarampi, rangaistusuhkien keskinäistä suhdetta olisi vielä harkittava.

RL 17:1:kin on rikoslaissa omaksutun yleisen linjauksen mukaisesti tahallisuutta edellyttävä rikos. Tekijän tulee siten tahallaan aiheuttaa säännöksessä tarkoitettu vaara. Tahallisuuden alin aste riittää, joten tunnusmerkistö täyttyy, kun tekijä pitää varsin todennäköisenä, että hänen säännöksessä kuvatusta menettelystään aiheutuu sellainen vaara. Tämä antaa aiheen pohtia, tulisiko julkista kehottamista rikokseen vastaava teko kuitenkin säätää rangaistavaksi myös tuottamuksellisesti tehtynä. Se olisi toteutettavissa säätämällä maalittamistunnusmerkistöön 2 momentti esimerkiksi seuraavaan tapaan: ”Maalittamisesta tuomitaan myös se, jolla oli syytä varoa, että hänen 1 momentissa tarkoitettun menettelynsä seurauksena tullaan tekemään rikos.” En pidä tarpeellisenä muodostaa tästä tuottamuksellisesta tekemuodosta erillistä, tuottamuksellista maalittamista koskevaa pykälää, jossa olisi tahallista maalittamista lievempi rangaistusasteikko. Siitä aiheutuisi turhia rajanveto-ongelmia lievimmänasteisen tahallisuuden ja tuottamuksen välillä.

²⁰ Ks. niistä Selvitys s. 135–136.

Edellä Illmanin hahmotelman pohjalta kaavailemani maalittamiskriminalisointi tarkoittaisi käytännössä, että maalittajaa rangaistaisiin esimerkiksi sekä kunnianloukkauksesta että maalittamisesta. Rangaistus niistä tuomittaisiin yhteisen rangaistuksen määräämistä koskevia RL 7 luvun säännöksiä noudattaen. Sitä, joka maalittajan toiminnan seurauksena ryhtyy esimerkiksi lähettämään kohdehenkilölle loukkaavia viestejä, rangaistaisiin vain kunnianloukkauksrikoksesta. Jos hän sitä vastoin syyllistyisi maalittajan teon seurauksena myös kaavailemassani säännöksessä kuvattuun menettelyyn eli levittäisi loukkauksia muidenkin kuin vain kohdehenkilön nähtäville, häntäkin voitaisiin rangaista myös maalittamisesta.

Edellä sanotun perusteella ehdotukseni maalittamiskriminalisoinniksi on seuraava:

”Joka sähköistä tietoverkkoa käyttäen

1. uhkaamalla henkilöä väkivallalla tai teolla, joka saattaa uhatun tai hänen läheisensä hyvinvoinnin vakavaan vaaraan,
2. esittämällä henkilöstä valheellisen tiedon, vihjauksen tai halventavan tiedon siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa,
3. esittämällä henkilöstä oikeudettomasti yksityiselämää loukkaavan tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa

ja siten aiheuttaa vaaran, että sellaisen uhkauksen tai loukkauksen esittämistä hänen toimintansa seurauksena jatketaan, tuomittakoon maalittamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Maalittamisesta tuomittakoon myös se, jolla oli syytä varoa, että hänen 1 momentissa tarkoitetun menettelynsä seurauksena tullaan tekemään rikos.

Edellä 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitettuna maalittamisena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Maalittamisena ei pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Maalittamisena ei myöskään pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Säännösehdotukseni 4 momentti vastaa RL 24.8:n 3 momenttia ja RL 24:9:n 4 momenttia. Niitä laadittaessa on pidetty silmällä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen

(EIT) oikeuskäytäntöä, ja tuomioistuinten on edellytetty seuraavan sitä.²¹ Tässä on nähtävissä tiettyä paradoksaalisuutta: EIT korostaa oikeuskäytännössään rikosoikeudellisten säännösten tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimusta, mutta samalla sen käytännön huomioon ottaminen edellyttää, että lakiin otetaan mainittujen momenttien kaltainen epämääräinen momentti.

Pidän valitettavana sitä, että EIT:n linjaukset on tapana jättää kaiken arvostelun ulkopuolelle, vaikka niissä olisi kritisoitavaa samalla tavoin kuin kotimaisten tuomioistuinten ratkaisuihin. Suomalaisten(kin) tuomioistuinten ratkaisuihin näen usein moitteen sijaa sikäli, että tuomitsemiskynnys asetetaan perusteettoman korkealle. Toisin sanoen tuomioistuimet hylkäävät syytteitä tapauksissa, joissa syytetyt selittävät menettelyään tavoilla, jotka ovat täysin normaalin arkielämän menettelytapojen vastaisia. Siksi kaavailemani säännösehdotuksen vaikuttavuus käytännössä jäisi ratkaisevasti riippumaan siitä, mille tasolle sitä soveltavat tuomioistuimet asettaisivat tuomitsemiskynnyksen eli millaista näyttöä ne pitäisivät riittävänä osoittamaan maalittamisesta syytetyn tahallisuutta tai tuottamusta.

Valitettavaa on myös se, että maalittamista koskevassa tunnusmerkistöehdotuksessani on kaikkiaan 5 momenttia. Sen 3–5 momenttien rajoitussäännökset ovat kuitenkin lainsäädännön johdonmukaisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia.

On myös ajateltavissa, että edellä sanottu toteutettaisiin lainsäädäntöteknisesti toisella tavalla, jolloin säännösteksti saataisiin suppeammaksi, esimerkiksi seuraavasti: ”Joka sähköistä tietoverkkoa käyttäen tekee rikoslain 24 luvun 8, 8 a, 9 tai 10 §:ssä tai 25 luvun 7 §:ssä tarkoitetun rikoksen ja siten aiheuttaa vaaran, että sellaisen rikoksen tekemistä hänen toimintansa seurauksena jatketaan, tuomittakoon maalittamisesta.” Pykälän muut momentit olisivat edellä esittämiäni kaltaisia. Tässä vaihtoehdossa siis vain viitattaisiin yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta ja niiden törkeitä tekemuotoja sekä laitonta uhkausta koskeviin rikoslain säännöksiin. Tämän tyyppinen lainsäädäntö ei kuitenkaan ole toivottavaa sen epäinformatiivisuuden takia.

Erona edellä kaavailemaani pitempään säännösversioon olisi lisäksi se, että viittaus laitonta uhkausta koskevaan RL 25:7:ään merkitsisi rangaistavan käyttäytymisen supistumista verrattuna laajemman version 1 kohtaan. Viimeksi mainittu kattaisi nimittäin lievemmätkin uhkaukset kuin RL 25:7. Ehdotukseni 1 momentin 1 kohdassa ei RL 25:7:stä poiketen edellytettäisi uhkauksen tapahtuvan ”sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa”.

Kohdassa 1 tarkoitettua vaihtoehtoista tekotapaa eli uhkaamista ”teolla, joka saattaa uhatun tai hänen läheisensä hyvinvoinnin vakavaan vaaraan”, voidaan epäilemättä kritisoida tulkinnanvaraisuudesta. Hyvinvointi on ymmärrettävissä varsin laajasti ja se käsittää muun muassa henkisen hyvinvoinnin. Sen vakava vaarantaminen ansaitseekin tulla sisällytetyksi kriminalisoinnin piiriin. Jos esimerkiksi virkamiehen tekemän päätöksen takia uhataan hänen perheenjäsentään, kyse voisi olla molempiin kohdistuvista rikoksista, kahdesta maalittamisesta. Teolla voitaisiin nimittäin vakavasti

²¹ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta, n:o 19/2013 vp s. 42 ja 48.

vaarantaa virkamiehen(kin) henkistä hyvinvointia. Kyseissä kohdassa 1 ei ole asetettu ehtoja sille, ketä henkilöä uhataan.

Kriminalisointiperiaatteena voidaan pitää myös *ihmisarvon loukkaamattomuutta*. Se tarkoittaa, että ketään ei voida asettaa objektiiviseen vastuuseen eli rangaistusvastuuseen tahallisuudesta ja tuottamuksesta riippumatta. Se tarkoittaa käytännössä myös niin sanotun seurausvastuun kieltoa eli että ketään ei voida saattaa vastuuseen seurauksista, jotka eivät sisälly hänen syyllisyyteensä. Maalittamisen kriminalisointi edellä kaavailemallani tavalla ei loukkaisi tätä periaatetta.

Oikeushyvien suojelun periaate kriminalisointiperiaatteena edellyttää, että on jokin suojelukohde, joka on niin merkittävä, että se edellyttää rikosoikeudellista suojaa. Mitä tahansa intressiä ei ole hyväksyttävää suojata rangaistussäännöksiin.²² Tämän artikkelin jaksossa 1 esille nostetut maalittamisen haitat osoittavat mielestäni epäilyksittä, että kriminalisoinnin edellyttämä suojelukohde on olemassa.

Ultima ratio -periaate puolestaan edellyttää, että rikosoikeudellista järjestelmää käytetään vasta viimeisenä keinona, kun ei ole toista hyväksyttävämpää keinoa saavuttaa suurin piirtein samat tavoitteet järkevin kustannuksin.²³ Keinona, jolla maalittamista voitaisiin ennalta ehkäistä, voitaisiin ajatella sähköisen viestintäalustan tarjoajan velvollisuutta poistaa tunnusmerkistön täyttävät viestit. Se merkitsisi ennakkosensuuria, jossa noudatettavan käytännön yhtenäisyydestä ei olisi takeita. Lisäksi on otettava huomioon E-kauppadirektiivin 15.1 artikla, jonka mukaan ”[j]äsenvaltiot eivät saa asettaa palvelun tarjoajille 12, 13 ja 14 artiklassa tarkoitettujen palvelujen toimittamisen osalta yleistä velvoitetta valvoa siirtämiään ja tallentamiaan tietoja eivätkä yleistä velvoitetta pyrkiä aktiivisesti saamaan selville laitonta toimintaa osoittavia tosiasioita tai olosuhteita”. Maalittamisen kriminalisointi on tätä taustaa vasten nähdäkseni perusteltu vaihtoehto.

Hyöty-haitta -punninnan periaate edellyttää kriminalisoinnista aiheutuvien hyötyjen ja haittojen vertailua. Hyötyjen tulee olla haittoja suuremmat. Tämän perusteella voidaan jossakin tapauksessa joutua luopumaa kriminalisoinnista, vaikka voitaisiin osoittaa olevan olemassa suojelemisen arvoinen intressi. Kriminalisoinnilla tavoiteltava hyöty on ensisijaisesti sen kyky estää suojeltavan intressin loukkauksia. Lain noudattamista on myös kyettävä valvomaan. Haittoja arvioitaessa on otettava huomioon, että lain noudattamisen valvonnasta ja sen rikkomisiin reagoimisesta aiheutuu kustannuksia.²⁴ Pidän maalittamisen kriminalisoinnin hyötyjä sen haittoja selvästi suurempina.

Maalittaminen tulisi säätää virallisen syytteen alaiseksi ainakin niissä tapauksissa, joissa teko kohdistuu julkisessa virassa tai luottamustehtävässä olevaan henkilöön taikka muuten julkista valtaa käyttävään henkilöön. Tämä lisäisi poliisien, syyttäjien ja tuomioistuinten työmäärää. Tosin on otettava huomioon, että virallisen syytteen alaisetkin rikokset tulevat kontrollikoneiston tietoon useimmiten vain asianomistajan ilmoituksen kautta. Muissakin tapauksissa syyttäjälle tulisi säätää oikeus nostaa syyte maalittamisesta, jos erittäin tärkeä yleinen etu sitä vaatii. Tällaisia syyttäjälle annettuja poikkeuksellisia mahdollisuuksia nostaa syyte asianomistajarikoksesta on lainsäädännössämme jo nykyisin lukuisia. Niitä koskeva ainakin periaatteellinen

²² Selvitys s. 121.

²³ Selvitys s. 121–122.

²⁴ Selvitys s. 122.

ongelma on siinä, että viime kädessä tuomioistuin ratkaisee, onko erittäin tärkeä yleinen etu käsillä. On siis mahdollista, että asiaan on käytetty jo paljon viranomaisresursseja, kunnes tuomioistuin katsoo, että syyttäjällä ei ole syyteoikeutta. Tämän epäkohdan poistamiseksi lakia tulisi muuttaa siten, että syyttäjän ratkaisu erittäin tärkeän yleisen edun käsillä olosta olisi lopullinen ja siis myös tuomioistuimia sitova.

Selvityksessä on nostettu esille myös sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 24.1 §:n syyteoikeussäännös, jonka mukaan ”[v]altakunnansyyttäjä päättää syytteen nostamisesta julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta sekä tällaiseen rikokseen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta.” Kuten selvityksessä on todettu, kysymys siitä, milloin rikos perustuu julkaistun viestin sisältöön, aiheuttaa monesti hankalia tulkintaongelmia. Säännöksestä seuraa myös epäselvyyttä sen suhteen, mitä pakkokeinoja voidaan käyttää ja kuka on niiden osalta toimivaltainen.²⁵ Ongelmien poistamiseksi kyseinen säännös olisi mielestäni kumottava, jolloin toimivalta syytteen nostamiseen kuuluisi aluesyyttäjille niin kuin muidenkin rikosten kohdalla.

4. Onko kriminalisoinnille vaihtoehtoisia tapoja ratkaista maalittamisen aiheuttamat ongelmat?

Selvityksessä on katsottu usean perusteen puhuvan erityisen maalittamiskriminalisoinnin säätämistä vastaan. Jo olemassa olevien rangaistussäännösten on katsottu mahdollistavan päätekijöiden vastuuttamisen.²⁶ Vähäisempiä tekoja voitaisiin nykyistä laajemmin käsitellä sakkomenettelylain²⁷ mukaisessa menettelyssä. Selvityksessä on myös huomautettu siitä, että oikeuskäytännössä ei ole sovellettu kaikkia olemassa olevia rangaistussäännöksiä siinä määrin kuin olisi mahdollista. On myös katsottu, että on asetettu liian korkea kynnyks erittäin tärkeälle yleiselle edulle, jonka käsilläolo useissa tapauksissa mahdollistaa sen, että syyttäjä voi nostaa syytteen asianomistajanrikoksesta ilman asianomistajan syyttämispyyntöä.²⁸ Sitä madaltamalla voitaisiin siten parantaa nykyisten rangaistussäännösten tehoa.

Selvityksessä on myös katsottu, että työturvallisuuslain puitteissa olisi mahdollista parantaa olennaisesti muiden muassa toimittajien ja tutkijoiden suojaa sellaistakin maalittamista vastaan, joka mahtuu sananvapauden puitteisiin. Sananvapauteen voi nimittäin kuulua myös kovasanainen, hyökkäävä, liioitteleva ja epäkohtelias kielenkäyttö.²⁹

²⁵ Selvitys s. 83.

²⁶ Selvitys s. 137–138.

²⁷ Selvitys sakon ja rikesakon määräämisestä (754/2010).

²⁸ Selvitys s. 138.

²⁹ Selvitys s. 139–140.

Selvityksessä on katsottu, että nimenomaan joukkovoiman käyttö tekee erilaisten uhkausten ja loukkausten toistuvasta kohdistamisesta uhriin maalittamisen, mutta siinä on kuitenkin pidetty kyseenalaisena sitä, että joukon toimintaan osallistumisen rangaistavuutta lisäävä kriminalisointi olisi tehokkain keino maalittamisesta aiheutuvien vahinkojen ja haittojen torjumiseen.³⁰ – Edellä muotoilemani uusi ehdotus maalittamissäännöksi ei edellyttäisi joukkovoiman käyttöä eikä edes tekojen toistumista.

Etenkin rikosoikeudellisen sääntelyn *ultima ratio* -periaate johtaa kieltämättä kysymään, olisivatko maalittamisen aiheuttamat ongelmat ratkaistavissa muilla keinoilla kuin uuden kriminalisoinnin säätämällä. Selvityksessä on katsottu, että tapauksissa, joissa maalittaminen johtuu kohdehenkilön työtehtävistä, työturvallisuuteen liittyvät keinot ovat tärkeitä haittojen torjunnassa.³¹ Selvityksen johtopäätöksissä esitetäänkin noiden keinojen käytön tehostamista ja tuen antamista maalittamisen kohteiksi joutuneille.³²

Selvityksessä on pidetty tärkeänä työturvallisuuslain 14 §:n 1 momentin 2 kohtaa, jonka mukaan työntekijälle on annettava opastusta ja ohjausta työn haittojen ja vaarojen estämiseksi sekä työstä aiheutuvan turvallisuutta ja terveyttä uhkaavan haitan tai vaaran välttämiseksi.³³ Työturvallisuuslain (738/2002) 25, 27 ja 28 §:ssä asetetaan työnantajalle velvoitteita työntekijän terveyttä vaarantavien kuormitustekijöiden vähentämiseksi, väkivallan uhan ja väkivaltatilanteiden ennalta ehkäisemiseksi ja niiden vaikutusten rajoittamiseksi sekä työntekijään kohdistuvan, hänen terveyttään haittaavan tai vaarantavan häirinnän poistamiseksi. Millaisiin konkreettisiin toimiin työnantajan on ryhdyttävä, siihen ei näistä säännöksistä saada mainittavasti johtoa.

Enemmän konkretiaa on Selvityksessä selostetussa Tuomioistuinviraston lausunnossa, jonka mukaan häirintätapauksessa voidaan esimerkiksi lisätä viraston vartiointia, suositella oikeudellisiin toimenpiteisiin kuten lähestymiskiellon hakemiseen tai rikosilmoituksen tekemiseen ryhtymistä taikka henkilötietojen salaamista ja kodin vartiointin parantamista. Lisäksi voidaan tarjota työterveyshuollon asiantuntija-apua ja kollegojen keskustelutukea.³⁴

Kuten Selvityksessäkin on todettu, mainituilla työsuojelun keinoilla ei ole mahdollista estää maalittamista vaan vain rajoittaa sen vaikutuksia. Kun työntekijää ei jätetä maalittamistilanteessa yksin, hän pystyy paremmin olemaan taipumatta painostukseen. Auttavana keinona voi tulla kyseeseen esimerkiksi useamman työntekijän sijoittaminen hoitamaan yhdessä maalittamista aiheuttanutta tehtävää.³⁵ Ne, jotka eivät ole työsopimus- tai virkasuhteessa, jäävät kuitenkin vaille työnantajan tarjoamia suojelutoimenpiteitä.

Henkilötietojen salaamisessa ja sitä vielä järeämmässä toimenpiteessä eli turvakiellossa on sitä paitsi myös merkittäviä haittapuolia. Ne hankaloittavat tai suorastaan estävät myös hyväksyttävästä syystä tapahtuvat yhteydenotot

³⁰ Selvitys s. 139.

³¹ Selvitys s. 105.

³² Selvitys s. 150.

³³ Selvitys s. 106–107.

³⁴ Selvitys s. 110.

³⁵ Selvitys s. 111–112.

asianomaiseen. Esimerkiksi freelancer-toimittaja tai -tutkija voi jäädä vaille toimeksiantoja, kun potentiaaliset toimeksiantajat eivät kykene tavoittamaan häntä. Näin maalittamiselta suojautumisesta voi aiheutua taloudellisia menetyksiä asianomaiselle.

Selvityksessä, jossa on päädytty katsomaan maalittamiskriminalisoinnin säätäminen tarpeettomaksi, on arveltu kriminalisointia tehokkaammaksi keinoksi kieltojen kohdistaminen joukkovoiman käytön mahdollistaviin palveluntarjoajiin.³⁶ Toisaalla selvityksessä on kuitenkin katsottu, että etenkin suurten ylikansallisten sosiaalisen median palveluntarjoajien vastuukysymykset tulisi ratkaista EU-tasolla. Näin siksikin, että Suomen lainsäädäntö ja lainkäyttöviranomaiset eivät kuitenkaan käytännössä kykene tavoittamaan sellaisia toimijoita.³⁷ Suomalaisten ja ulkomaisten palveluntarjoajien asettaminen lainsäädännössä eri asemaan olisi epätyydyttävä ratkaisu.

Päädyn näin ollen katsomaan, ettei tällä hetkellä ole kriminalisointia parempaa keinoa *maalittamisen estämiseen ja vähentämiseen*. Samalla on tietenkin tunnustettava se tosiasia, että maalittaminen ei kokonaan lakkaisi kriminalisoinnin myötä. Mikään muukaan hylättävä menettelytapa ei ole loppunut sen rangaistavaksi säätämisellä. Tietyn henkilön tuomitseminen rangaistukseen maalittamisesta toivottavasti kuitenkin johtaisi siihen, että *hän* ei enää jatkaisi samanlaista rikollista menettelyä. Konkreettisesti tuomitut rangaistukset maalittamisesta vaikuttaisivat todennäköisesti tietyssä määrin ennalta ehkäisevästi myös muiden vastaavanlaiseen toimintaan.

Lähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta, n:o 19/2013 vp s. 42 ja 48.

Illman, Mika: *Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen. Lainsäädännön arviointia*. Valtioneuvoston selvitys 2020:3.

Lakialoite LA 33/2019 vp. (Pihla Ketonen-Huovinen ym. 15.11.2019)

Perustuslakivaliokunnan lausunto (PeVL) 23/1997 vp s. 2.

³⁶ Selvitys s. 139.

³⁷ Selvitys s. 143.